

Intersektionaalisuus – väline ymmärtää (työ)elämän kompleksisuutta

15.2.2024

Quivine Ndomo (2024a, i.a.) väitteli tammikuussa Jyväskylän yliopistossa otsikolla ”Työväen aliluokka: Korkeasti koulutetut maahanmuuttajat Suomen työmarkkinoiden laitamilla”. Ndomon (2024b) väitös on kirjoitettu englannin kielellä. Sen nimi on englanniksi ”The working underclass: Highly educated migrants on the fringes of the Finnish labour market”. Ndomo (2024a, i.a.) tiivistää väitöstiedotteessaan, että maahanmuuttajista muodostuu muista poikkeava erilainen työntekijäluokka, joka voidaan sulkea tasa-arvoisen suomalaisen työmarkkina- ja hyvinvointijärjestelmän suojelun ja etuoikeuksien ulkopuolelle. Maahanmuuttajat integroituvat työmarkkinoille käytännössä työssä käyvänä alaluokkana. Tämä tapahtuu käytännössä useilla erilaisilla tavoilla. Nämä tavat tuottavat maahanmuuttajille epätasa-arvioisia ja epäedullisia työmarkkinoita. Ndomo (2024a, i.a) kirjoittaa, että epätasa-arvon kaksi ilmentymää ovat käytännössä ensinnäkin se, että heidät alistetaan työpaikkojensa ja ammatillisten profiiliensa perusteella. Maahanmuuttajat päätyvät työtehtäviin, jotka ovat useinkin sosiaalisesti ala-arvoisempia. Heidän työmarkkinataitojaan aliarvioidaan tai niitä ei yksinkertaisesti ylipäätään arvosteta. Kirjoittaja jatkaa, että toiseksi työpaikat ja ammatit, joihin maahanmuuttajat sijoittuvat, muuttuvat alistetuiksi. Esimerkiksi Suomessa koulutettujen maahanmuuttajasairaanhoitajien työkokemukset havainnollistavat tätä seikkaa. Ilmiö tunnistetaan myös tietotekniikan alalla.

Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työmarkkina-asemaa ovat tutkineet myös Mankki & Sippola (2015). He huomauttavat tutkimuksessaan, että työmarkkinoiden eriarvoisuutta ei voida täysin selittää segmentaatio- ja segregaatioteorioiden kautta, ja siksi he ovat esittäneet intersektionaalisen teorian tarjoavan

mahdollisuuden ymmärtää heterogeenisen maahanmuuttajajoukon työmarkkina-asemaa laaja-alaisemmin.

Voidaanko työmarkkinoiden segmentoitumista pysäyttää tai korjata? Ndomo (2024a, i.a.) toteaa, että se on käytännössä erittäin epätodennäköistä, ellei jopa mahdotonta. Tilanne on tämä, vaikka maahanmuuttajien tekemät työt ovat välttämättömiä suomalaisen hyvinvointivaltion toimivuudelle. Voinee ajatella, että tämä maahanmuuttajiin kohdistuva työelämän segementoituminen on juuri sellainen konteksti, johon sopii intersektionaalisuuden käsite. Kuten Ndomo (2024b, s. 12) huomauttaa, Suomeen on tullut 1990-luvun alusta saakka maahanmuuttajia eri puolilta maailmaa. Suomi oli hänen mukaansa 1970-luvulle saakka maa, josta lähdettiin maailmalle, katso myös Forsander, (2003, s. 56). Puhe hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämisestä, maahanmuuttajien avulla, alkoi voimistua 1980-luvulta alkaen. Eri taustoista ja erilaisissa tilanteissa olevilla maahanmuuttajilla on toisistaan poikkeavia tarpeita tuelle, jotta kotoutuminen tapahtuisi hyvin, kirjoittaa Ndomo (2024, s. 16). Hänen mukaansa taloudellinen integraatio on merkittävässä roolissa kotoutumisessa ja sen toteuttaminen on kanavoitu työmarkkinoiden kautta. Siksikin sillä on keskeinen rooli työikäisten maahanmuuttajien parissa. Mikäli tämä integraatio epäonnistuu, voi siitä seurata epätasa-arvoa ja hierarkkisuutta ihmisten välille. Samalla ihmisten väliset historialliset, sosiokulttuuriset ja poliittiset erot kasvavat. Toisaalla Heino (2023, s. 62) huomauttaa, että sosiaaliset kategoriat ovat kontekstisidonnaisia. Niiden merkitykset voivat muuttua elämänkulun aikana yksilölle merkitsevästi esimerkiksi maastamuuton, iän tai vaikkapa kouluttautumisen myötä. Tässä kohdassa tulee käyttöä käsitteelle intersektionaalisuus, joka nousi suuren yleisön tietoisuuteen, kun ministeri Maria Ohisalo käytti sanaparia intersektionaalinen feminismi, luonnehtiessaan Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa (Rossi, 2021, s. 74).

Intersektionaalisuuden juuret ovat feministisessä keskustelussa

Kuten Rossi (2021, s. 75) kirjoittaa, ovat intersektionaalisuuden juuret feministisessä keskustelussa ja politiikassa. Termiä intersektionaalisuus, on hänen mukaansa alettu käyttää 1980-luvun lopulta saakka. Tuolloin musta yhdysvaltalainen feministi ja oikeustieteilijä Kimberlé Crenshaw (1989, s. 141–142) pohti erään oikeustapauksen kohdalla sitä, miksi oikeusjärjestelmä ei kyennyt tunnistamaan mustiin naisiin kohdistuvaa työpaikkasyrjintää liittyväksi niin sukupuoleen kuin myös rotuun. Heino (2023, s. 61) huomauttaa, että intersektionaalisuuden idea on ollut olemassa jo valkoisen feminismin kritiikissä.

Termiä intersektionaalisuus on määritelty European Institute for Gender Equality -sivustolla siten, että se on analyyttinen työkalu sen tarkasteluun, miten biologinen ja sosiaalinen sukupuoli vaikuttavat samanaikaisesti yksilön muiden ominaisuuksien/identiteettien kanssa sekä miten näiden tekijöiden vuorovaikutus vaikuttaa yksilöllisiin kokemuksiin syrjinnästä.

Rossi (2021, s. 75) selventää, että intersektionaalisuus tarkoittaa syrjintäkysymystä laajemmin sitä, että meistä kukaan ei representoi, edusta tai esitä pelkästään sukupuolta. Pelkkä sukupuoli ei riitä selittämään minuutemme muotoutumista tai sitä, miten meitä kohdellaan yhteiskunnan jäseninä. Myöskään muut tekijät, kuten ”rotu”, luokka, ikä, uskonto tai terveys eivät yksittäisinä asioina eivät selitä mitään. Siksi hänen mukaansa onkin ongelmallista, että jyrkästi kategorisoivaa ja stereotypistä ajattelua esiintyy verrattain yleisesti. Intersektionaalisuus kiteyttää olemassa olevan todellisuuden.

Intersektionaalinen feminismi antaa niiden äänen kuulua, jotka kokevat useita päällekkäisiä ja samanaikaisesti tapahtuvia syrjinnän muotoja. Tavoitteena on ymmärtää, miten syvälle eriarvoisuutta aiheuttavat tekijät ulottuvat ja kuinka ne ovat suhteessa toisiinsa. Tekijöitä voivat olla esimerkiksi rotu, sukupuoli, uskonto, ikä tai mikä muu tekijä hyvänsä. (UN Women, 2021, i.a.) Esimerkiksi Heino (2023, s. 60) huomauttaa, että intersektionaalisuuden avulla voidaan tuoda esiin epäoikeudenmukaisuutta tuottavia ja ylläpitäviä mekanismeja, jotta niitä voitaisiin muuttaa. Millaiset mahdollisuudet työmarkkinan rakenteen muuttamiseen ovat realistisia? Kuten Mankki & Sippola (2015, s. 193) kirjoittavat, suomalaiset työmarkkinat ovat yleisesti jakautuneet sukupuolen mukaan.

Osaksi yhteiskuntaa

Maahanmuuttajataustaisen henkilöiden pyrkimys päästä työn kautta osaksi yhteiskuntaa ja yhteiskunnan tasa-arvoisiksi jäseniksi ei välttämättä onnistu. Mankki & Sippola (2015, s. 194) toteavat, että epäonnistuminen näkyy elämäkertatarinoissa tasa-arvon, rasismin, toiseuttamisen, pettymyksen ja poislähtemisen teemoissa. Heidän aineistonsa kautta näyttää siltä, että työmarkkina-asemat perustuvat osittain perinteisille sukupuoleen perustuville eroille ja yhä enenevässä määrin sukupuolen ja etnisyyden tai rodun yhteisvaikutukselle. Tämä on omiaan tuottamaan hierarkioita eri niin sektoreiden sisälle kuin välille. Enemmän kuin rotu ja sukupuoli, epätyypillisten työsuhteiden ja huonosti palkattujen töiden tekijöiksi päätyy kansallisuutensa perusteella, huomauttavat Mankki & Sippola (2015, s. 195).

Oman lisänsä kokonaisuuteen tuo työmarkkinoiden prekarisaatio. Mannila (2021, i.a.) huomauttaa, että prekaarit työmarkkinat aiheuttavat sen, että henkilön toimeentulo tulee pienistä puroista ja henkilö voi olla osa-aikaisessa työsuhteessa ja osa-aikaisena yrittäjänä. Kun palkkatyörakenne murtuu, on seurauksena työaikojen epämääräistyminen ja työehtojen huononeminen. Eikä tämä koske yksinomaan pätkätöitä tekeviä marginaaliryhmiä, vaan se vaikuttaa ennen pitkää kaikkiin sosiaalisiin ryhmiin.

Onko yhteiskunnan tasa-arvo tärkeä arvo edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa? Hyvinvointivaltio on todennäköisesti säästänyt meidät monelta ylimääräiseltä ja epämiellyttävältä. On pohdinnan paikka, kuinka saamme meille tulleet ja meillä jo olevat integroitua osaksi yhteiskuntaamme. Oman työn merkityksellisyyden kokemus kiinnittää henkilön yhteiskuntaan ja antaa tunteen kuulumisesta joukkoon.

Margit Mannila
lehtori, KTT
SeAMK

Margit Mannila on lehtori, KTT SeAMKissa, joka innostuu erityisesti yrittäjyydestä ja ympäristöoikeudesta. Mannilan intohimona on uusien asioiden oppiminen ja hän jäsentää asioita mielellään kirjoittamalla.

Lähteet

Crenshaw, K. (1989) Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. University of Chicago Legal Forum 1989, 139–167. https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf

European Institute for Gender Equality. Intersektionaalisuus. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1050?language_content_entity=fi

Forsander, A. (2003). Insiders or outsiders within? Immigrants in the Finnish Labor Market. Yearbook of Population Research in Finland, 39 (55–72). file:///C:/Users/k5001143/Downloads/44984-Article%20Text-31637-1-10-20140507.pdf

Heino, E. (2023). Intersektionaalisuus sosiaalityössä – systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Janus, 31(1), 60–79. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiH8srAo4yEAxXqFxAIHSVYD8oQFnoECBMQAQ&url=https%3A%2F%2Fjournal.fi%2Fjanus%2Farticle%2Fdownload%2F115587%2F76740%2F268897&usg=AOvVaw3FbzzJ0LyHBjB8xVUBCAVV&opi=89978449

Mannila, M. (2021). Prekarisaatio ja alustatalous – yrittäjä vasten parempaa tietoaan. Enegiaa. Vaasan ammattikorkeakoulu. https://energiaa.vamk.fi/blogit/prekarisaatio-ja-alustatalous-%E2%94%80-yrittaja-vasten-parempaa-tietoaan/

Mankki, L., & Sippola, M. (2015). Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla intersektionaalisuus ja “hyvä kansalainen” työmarkkina-aseman määrittäjänä. Työelämän tutkimus, 13(3), 193–208. https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87032

Ndomo, Q. (2024a). Maahanmuuttajista muokkaantuu Suomen työväen alaluokka. Väitöstiedote. Jyväskylän yliopisto. https://www.jyu.fi/fi/uutinen/2612024-maahanmuuttajista-muokkaantuu-suomeen-tyovaen-alaluokka-ndomo

Ndomo, Q. (2024b). The working underclass: Highly educated migrants on the fringes of the Finnish labour market. University of Jyväskylä. JYU Dissertations 744. https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/92946

Rossi, L.-M. (2021). Intersektionaalisuus – kun sukupuoli ei riitä. Niin & Näin I/2021, 74–75. https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn211-10.pdf

UN Women (2021). Intersektionaalinen feminismi: Mitä sillä tarkoitetaan ja miksi se on tärkeää juuri nyt? https://unwomen.fi/yleinen/intersektionaalinen-feminismi-mita-silla-tarkoitetaan-ja-miksi-se-on-tarkeaa-juuri-nyt/